دڵداری لادێ

دڵداری لادێ سەیرێ جوانە
بۆت بەیان ئەکەم زۆر چاک بزانە
کاتێ کوڕ و کچ تەمەن شەشساڵن
یەک بۆ یەکتری دراوسێ ماڵن
بە جووت ئەگەڕێن لە دەشت و سەحرا
بێ دایک و باوک، بێ خوشک و برا
یا چێچەقولێ، یاخۆ چاوشارکێ
گۆرانی وتن یاخۆ هەڵپەڕکێ
یا ماڵەکۆچێ یاخۆ گیاکەندن
بۆ باوک و برا نان بۆ دەشت بردن
لە ڕێدا ترسی مەشکەدۆ ڕشتن
تاوێ ڕاکردن، تاوێ دانیشتن
هەتا ئەگەنە سەر گێرە و خەرمان
ئەچنە ناوەڕاست کۆڕی دەشتەوان
نانیان دائەنێن بە جووت دووبەدوو
ئەگەڕێنەوە هەروا زووبەزوو
کاتێ دێنەوە بە گاڵتەکردن
هاشاوڵ بۆ گوێی یەکتری بردن
کە ئەگەن بە ئاو، شەڕە ئاوپرژێن
تاوێ پێکەنین، تاوێ شەڕەجوێن
ئەم چەپۆکێ لەو، ئەو چەپۆکێ لەم
ئەدەن لە یەکتر بەبێ زیاد و کەم
کە ئەگەنۆ ماڵ هەریەک ماڵ خۆیان
دایکیان خێرا نان دێنێ بۆیان

هـــەتا تەمـــەنیان دە، دوازدە ساڵـــە
پێکـــەوە ئـــەبن ئـــەو دوو منداڵـــە
ئـــەمجا کـــچ تـــۆزێ تـــووک ئـــەوەرێنێ
دەموچـــاو ئەشـــوا و عیشـــوە ئـــەنوێنێ
لە مووروویی سەوز، لە شین و لە سوور
لەرزانـــە ئـــەکا بـــەرق بـــدا لـــە دوور
پێچکەی کەلانە یـا قۆشـەی عەجـەم
ئـــاویزان ئـــەکا لـــە زۆر و لـــە کـــەم
بۆ کیسەی سەرسنگ سمڵ و ڕێحانـە
تا بۆنی خـۆش بـێ ئـەو کچـە جوانـە
کلاشـی پـەڕۆ بـە بـەنڕەش چنـراو
کولەنجە چـیتی سـوور کـۆن و دارڕزاو
قەلا قۆچکەکەی بستێ جاوی سـوور
کـەچی ڕوومـەتی بـە چەشـنی بلـوور
سـونکە سـابوونێ لـەل لـەتێ شـانە
لـــەتێ ئاوێنـــە لـــە گیرفانیانـــە
کوڕیش بسـتێ خـام فەقیانـەی ملـی
کـەواکۆن بـاوکی بـۆ بـەرگ و جلـی
نیوگەز چیتی سوور هەڵئەدڕێ سێجار
ئەیداتـە سـەریەک دریـژ وەکـوو مـار
چەپالـێ ڕەشـتی، مێـزەرەی سـەری
چـەپکێ گـوڵ ئـەدا لەبـەر کەمـەری
بسـتە خامەکـە ئەخاتـە سـەر شـان
دێت بۆ چاوبڕکێ، گوێبانە و گوێبـان
ئـەگا بـە کچـە لـە ڕێـی کـانی و ئـاو
مەرحـەبا گیانـە! مەرحـەبا سـەرچاو

ئەڵێت بـە کچـە خۆزگـەم بـە جـاران
هەر پێکەوە بووین شەوسوو و ئێـواران
بــە پێکـــەنینۆ کـــچ دێتــە وتـــار
چاوبـــڕکێ ئــەکا لەگەڵــیا جارجـــار
تـــاوێ ئیشـــارە، تـــاوێ پێکـــەنین
کـــچ لــە ترســانا بـــۆ بـاوک نـواڕین
کـــوڕ ئەڵـــێ بـــە کـــچ، وایــــە نیـــازم
گەر بـۆم ڕێکـەوێ هـەر تـۆ ئـەخوازم
حەزت لێ ئەکەم، سووچی خـۆم نییـە
دڵ لەسـەر تۆیـە، دەسـەڵات چییـە؟
کـــچ ئەڵـــێ بـــە کـــوڕ لاچـــۆ درۆزن
کەم گاڵتەم پێ بکە، پەن مەدە بە من
کـوڕ کـە ئـەزانێ وا کـچ حـەز ئـەکا
بـە پێکـەنینۆ سـوێندی بـۆ ئـەخوا
وەو سەی سـادقە[1]، وەو مـیری سـوورە
دڵـم هـەر بـۆ تـۆ چەشـنی تـەنوورە
وە بـرایم سـەمین هـا لـە گـەرمیان
وە کابلەسـوورەی مـاڵ لـە مـەریوان
وە نـــەبی یـــۆنس، وە هۆمەرمـــەنان
دەســـت نابـــڕم سەوڵـــی خـــەرامان
بە ڕاستی ئەڵـێم گاڵـتەت پـێ ناکـەم
داوای هەرچی کەن زوو بەزوو ئەیـدەم
بەڵام پەریخان، هیچ کەست نـەمرێ
دەمەکـــەت بێنـــە مـــاچێکم بـــەرێ

١. ئەمانە مەرقەد و جێنەنزرگەن کە لە ڕابووردوودا سوێندیان پێ خواردوون.

پەری‌خان:

بێ‌فەڕ ئەو باڵا و ئەو قول‌وقاچە
وەم ڕۆژە ڕوونە کەی وەختی ماچە؟
عالەم دیارە، ئابڕوومان ئەبەن
لە ئاواییدا ئەمانکەن وە پەن

شەریف:

ئەمجا کوڕ ئەڵێ گیانی شیرینم
بە وەڵلا بۆ تۆ، دڵ ئاگرینم
ئەمشەو وادەمان کەلاوەی لامال
بگەین بە یەکتر، سا بە هەر ئەحواڵ

پەری‌خان:

هەتیو ئەترسم دایکم بزانێ
تێر و پڕ لێمدا هەتا ئەتوانێ
کاکەم بزانێ، لەت‌لەتم ئەکا
باوکم خراپتر لە ناوم ئەبا

شەریف:

کچێ مەترسە، دنیا تاریکە
هاتمە کەلاوە بۆت ئەکەم فیکە
کە فیکەکەت بیست هەڵسە بێ بۆ لام
ئیتر خواحافیز وا من بەتەمام
لەویا جیا ئەبنۆ، ئەچنۆ ماڵ خۆیان
بەر و بەرئاوسێ ئەڕوانن بۆیان
ئەمجا ئەم کوڕە زۆر بێ‌قەرارە
هەر چاوەڕێیە لە بۆ ئێوارە
کاتێ کە شەو هات دنیا بوو تاریک
کوڕ لە کەلاوە ئەکا فیکە فیک

کچ کە گوێی لێبوو، خێرا هەڵئەواسێ
هــەتا کــەلاوە هــیچ ڕاناوەســتێ
کوڕ ئەڵــێ هــاتی؟ نــووری چاوەکــەم!
ئــــارامی دڵــــی لێقەوماوەکـــــەم!
کە ئەگەن بە یەک دەس لە مل کردن
دەم بــۆ ڕوومـــەتی یـــەکتری بـــردن
دەستێ لەسەر مل، دەستێ لـە سـینە
بە دەم ماچ، بە دەس مەمکە گووشینە
کچ ئەڵی لاچـۆ، وەی وەی دایـەگیان
وازم لـــێ بێنـــە بـــۆ خـــاتر قورئـــان!
هەتا یـەک سـەعات هـەر دەسـبازییە
کـچ و کـوڕ لـە یـەک زۆر زۆر ڕازییـە
لـە پـاش سـەعاتە ئەچنـەوە بـۆ مـاڵ
هەرکەس بۆ جێی خۆی سا بە هەر ئەحواڵ
دایکی کچ ئەڵێ، ڕۆڵە لە کوێ بـووی؟
بۆچی دیار نەبووی، توخوا بۆ کوێ چووی؟
کـچ دێتـە وەلام بـە هـەزار قورحـان
نیوسەعات چوومە لای بـاجی ڕێحـان
توخوا دایـە گیـان، یـەکجار نەخۆشـە
هێنـــدە هیلاکـــە دڵ بـــۆی پەرۆشـــە
دایـک ئـەزانێ کـە بـۆ کـوێ چـووە
بەلام دەنگ ناکا، پیشەی خۆی بـووە!

دایک:

کچی خۆم دەخیل، ئامان سەد ئامـان!
باوکت نەزانێ، چووی بۆ لای ڕێحـان!

بێــت و بزانـــێ ســـەرت ئەبـــڕێ
بــە چەقۆیــە کــول، زگــت ئــەدڕێ

کوڕ:

کەوتــە بــەیانی کــوڕ بــە قیتــەقیت
ئەخاتــە ملــی دەسەســـڕێ چیــت
بۆســـتە خامەکـــە[1] ڕائەوەشـــێنێ
بــە بــەردەم کچــا عیشــوە ئــەنوێنێ
ئەوشەو تا بەیان هــیچ نــەبووە خــەوی
ئەچێ بــۆ دەرگــای یارەکــەی شــەوی
ئەگــەنۆ بــە یــەک ئــەم دوو دڵــدارە
ئــەنوارن بـــۆ یــەک هــەتا ئێــوارە
نێـــوەڕۆ دوا، کچـــی بەڵـــەکچـــاو
گۆزە هەڵئەگرێ، بۆ سەر کــانی و ئــاو
دیسان کوڕ ئــەچێ، بــۆ ڕێگــای کــانی
لــە کۆڵانــا شــان ئــەدا لــە شــانی
وادە وەرئــەگرێ بــۆ شــەوی دووهــەم
ئــەچنۆ کــەلاوە، بــەبێ دەرد و خــەم
کــە لــە کــەلاوە نزیــک یــەک کــەوتن
ئیتــر حەرامــە خــواردن و خـــەوتن
لە پــاش دەســبازی و هــەرا و زەنایــان
دێنــە ســەر تــەگبیر بــۆ ئیســتاولایان
بــڕیارێ ئــەدەن هــەردوو، دووبــەدوو
نە ئەو ژن بێنــێ و نــە ئــەم بکــا شــوو

---

١. فەقیانەیە.

بــەیانی کــوڕە زۆر بــە بــێباکی
دەردی دڵی خـۆی ئەڵـێ بـە دایکـی
دایــە بزانــە، بــێتــرس و ئــازاد
کە من حەز ئەکەم لە کچ مـام مـراد
بڵــێ بــە بــاوکم، نەڵــێ منالــە
گــەر بــۆم نەیــەنێ، ژیــانم تاڵــە
دایک لەسەر جێ، لـە کاتـێ نووسـتن
وتی بـە مێـردە، گـوێ بگـرە لـە مـن
شــەریفی کــوڕت، زۆر بــە خــاتر شــاد
داوای ژن ئەکات، پەخـەی مـام مـراد

باوک:

ئــافرەت شــەریفم هێشــتا منالــە
وازی لــێ بێنــە دە دوازدە سالــە

دایک:

ئەی هوو پیاوەکـە، مـن خـۆم ئـەزانم
حەزی لێ ئـەکات، دەردی لـە گیـانم

باوک:

جا بەڵـکوو ئـافرەت، کـچ نـەبێ ڕازی
خوا خۆی ئەزانێ، کێ بـێ دڵـخوازی؟

دایک:

نــە نــە پیاوەکــە، ئــەو خراپتــرە
پەخــە بــۆ شــەریف، تــەواو حــازرە

باوک:

کچـێ مـام مـراد، هاومـاڵ مـن نییـە
کچـم ناداتــێ، دەســەلات چییــە

خۆی بە زل ئەگریٚ، کچ نـادا بـە مـن
مەمخەرە تانەی گشت دۆست و دوژمن
ئەو چوار پێنج بـزن و مـەڕێکی هەیـە
یـەک دوو پـەلاس و بـەڕێکی هەیـە
دوو دیزەی سـوور و خوانـەیێ گڵـین
شـــەکردانی دار، بەرماڵـــی شاڵـــین
گوریســـێکی گـووش، پـەتێکی چـڕاو
هەمانـــە کـــۆنی لـــە گـــاڵ داگـــیراو
بێڵـــێکی داریـــن، بێژنگـــێ دڕاو
گۆزەیـــێ تـــازە و گۆزەیـــێ شـــکاو
کچـــم پـــێ نـــادا، خۆیشـــم خنکێـــنم
بەرامبەر بە ئەو، مـن چـۆن ئـەنوێنم؟

دایک:

سا وەک تـۆ ئەڵـێی، قاروونـە قـاروون
چش دەوڵەمەندە، جەهـەنم، بـەتوون
بـــاجی ئامـــانی ژنی حیســـابە
ئـــەزانێ کچـــی دڵـــی کەبابـــە
با بۆت بەیان کەم، زۆر چاک و زەریف
حـەز ئـەکا پەخـە بـدا بـە شـەریف

باوک:

ئافرەت ئەو کچـە بـە نوشـتەی قـازی
بـە ماڵـی ئێمـە قـەت نابـێ ڕازی
چونکـە ئـەو کچـە نـازک و نـازدارە
بێچـووە دەوڵـەمەن لـە دێ دیـارە
بابیشـم دەنـێ، مـن هـەر نامـەوێ
بـۆم بـەخێو نـاکرێ بـۆ تـەنیا شـەوێ

هـەتا ئـەم چەرخـە وا بخولێتـەوە
زامـی هـەژاران زوو بکولێتـەوە
تۆیشم پێ زیادە، بووکم بۆ چییە؟
زۆردار نایەڵێ هیچ سوودی نییە!
ئـەرنا مـن خـۆم و شـەریفی کـورم
بە نـووکی گاسـن کێـو هەڵئـەدڕم
گـەر زۆردار نـەیبا، بـۆچی وا لاتم؟
شـڕ و شـیتاڵ و زەبـوون و مـاتم؟
بووک، کەوشی ئەوێ کە بیکاتە پێی
جاجمی ئـەوێ کـە شـەو بنـوێ پێی

دایک:

نـە، نـە، پیاوەکـە، کچـە مەمنوونـە
دڵـی بـۆ شـەریف زار و زەبوونـە

کەوتـە بـەیانی مامـە ڕەمـەزان
کەوشی کردە پێ، کـۆڵان بـە کـۆڵان
سـۆفی مـەولان و کاکـە ئـەوڕەحمان
کوێخـا بـاوەیس و لالـە نـەریمان
بـۆ مـاڵ مـام مـراد سـەرپاکی بـردن
بـۆ دەنـگ و باسـی خـوازبێنی کـردن

مـام مـراد وتـی دەرویـش ڕەمـەزان
کچـم نـازارە، ئامـان سـەد ئامـان
بـۆت بـەخێو نـاکرێ مـەچۆرە ژێـری
بەڵـکوو کەنیشـکێـتـری بـۆ بێـری

باوک:

وتـی: هاچیـت کـرد، سـا بێقـەزا بی
تـۆ گـەورەی مـنی ئـەبێ ڕەزا بی
دەروێش و سۆفی کە ڕوویان تـێکـرد
گفتیـان لـێ سـەند، زۆر بەدەسـوبرد
دەسـتی مـاچ کـرا، موبـارەک بـادی
یەک بۆ یەکتری بـە ڕەویـەی شـادی
لـەپاش چـەن بـەینێ زەمـاوەن کـرا
پـەریخان بـۆ لای مـاڵ شـەریف بـرا
خـەتای قـانوونی چـەوت و چەوێڵـە
قانوون کام قـانوون؟ هـەر فـڕ و فێڵـە
گـەر شـەریف زۆردار وازی لـێبێنـێ
هـەر ساڵـی بووکـێ ئـەتوانێ بێنـێ
دەس‌ساق و چاوساق، بۆ ئیش زۆر مەزبووت
بەڵام لەبەر جەور، تەواو ڕووت و قووت
دەسڕەنجی شەریف ئەر زۆردار نـەیبا
ساڵـی سـێقیمـەت ... پەیـدا ئـەکا[1]
لۆکـەی سـاڵانەی سـەلەمی حـاجی
تـووتن نیوەکـار، بـە نـاعیلاجی
بەش مامـە شـێخیش ئـەبێ جیـا بـێ
یـا لـە تەکیـە بـێ، یـا خانـەقا بـێ

***

---

١. ئەم دێڕە لە چەند دەستنووسێکدا هـەر یەکـەیان بـە جۆرێـک نووسـراوە و هەندێکیشـیان ناخوێندرێنەوە.